

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОПОМОГИ ПО БЕЗРОБІТТЮ У ФРАНЦІЇ,
ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ТА НІМЕЧЧИНІ НАПРИКІНЦІ ХІХ – У ПЕРШІЙ ПОЛ. ХХ СТ.****STATE REGULATION OF UNEMPLOYMENT BENEFITS IN FRANCE, GREAT BRITAIN
AND GERMANY AT THE END OF THE 19TH CENTURY – IN THE FIRST HALF
OF 20TH CENTURY**

Стеценко Н.С., к.ю.н.,

старша викладачка кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті запропоновано розгорнутий аналіз факторів, які відображають проблеми становлення державної допомоги по безробіттю у країнах Західної Європи, а саме у Франції, Великій Британії та Німеччині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. При цьому, здійснено спробу співставлення початкового етапу державної допомоги у випадку настання безробіття у цих країнах. Вище зазначені європейські країни обрані з огляду на те, що в них, з моменту зародження капіталістичних відносин відбувалося протистояння між працею і капіталом, при цьому як у питаннях забезпечення роботою членів суспільства так і у наданні допомоги у разі настання безробіття.

У статті наголошено, що процес надання державної допомоги по безробіттю саме у Франції, Великій Британії та Німеччині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. був дуже повільним, тож у статті, для кращого розуміння проблеми, досліджено діяльність цілої низки недержавних органів і організацій, які і надавали, спочатку, допомогу робітникам у разі настання безробіття. Показано, що ці органи та організація не лише надавали допомогу, але й у різний спосіб виборювали право на допомогу від держави. Акцентовано увагу на тому, що процес допомоги у разі настання безробіття у Франції, Англії а також і у Німеччині розгортався повільно і мав три складові соціальних виплат – спочатку це були внески робітників і благодійні внески, а у подальшому і кошти з бюджетів державних установ різного рівня.

У статті вказано на проблеми, з якими стикалися новостворені недержавні органи та організація, які надавали не тільки матеріальну допомогу робітнику у разі настання безробіття, а й здійснювали активний пошук робочих місць для робітників, які залишилися без роботи. З огляду на це, була приділена увага заснуванню та функціонуванню бірж праці у Франції, Англії і Німеччині, та їх значної ролі у наданні допомоги робітникам у разі настання безробіття. Надані відомості про розвиток співпраці органів державної влади з біржами праці, що позитивно впливало на боротьбу з безробіттям.

Також, у даній статті здійснено аналіз значної кількості законодавчих актів та інших історико-правових джерел, статистичних даних, які чітко висвітлювали проблеми як економічного, так і соціально-політичного характеру, особливо у питаннях як попередження безробіття, так і допомоги у разі його настання. Особлива увага звернута на прийняття у 1919 р. Конвенції МОП № 2 Про безробіття, яка містила важливу вимогу щодо створення як державних безоплатних, так і приватних бюро зайнятості [12].

При цьому у статті також досліджено і реакцію вищих державних органів, міської адміністрації, яка не завжди була позитивною, на запити професійних об'єднань робітників щодо участі держави як у процесі попередження безробіття, так і надання допомоги у разі його настання. Також звернута увага на наявність глибоких суперечностей між декларуванням органами державної влади і у Франції, і в Англії а також і у Німеччині обіцянок захисту робітників у разі настання безробіття, та реальними параметрами діяльності органів державної влади у правотворчій і правозастосовній сферах.

Ключові слова: безробіття, допомога, державне регулювання, Франція, Велика Британія, Німеччина, товариства взаємодопомоги, законодавчі акти.

The article offers a detailed analysis of factors that reflect the problems of the formation of state unemployment benefits in the countries of Western Europe, namely in France, Great Britain and Germany at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries. At the same time, was made an attempt to compare the initial stage of state aid in the event of unemployment in these countries. The above-mentioned European countries were chosen in view of the fact that in them, from the moment of the birth of capitalist relations, there was a confrontation between labor and capital, both in matters of providing work for members of society and in providing assistance in the event of unemployment.

The article emphasizes that the process of providing state unemployment assistance in France, Great Britain and Germany at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries was very slow, so in the article, for a better understanding of the problem, the activities of a number of non-governmental bodies and organizations, which initially provided assistance to workers in the event of unemployment, were investigated. It is shown that these bodies and organizations not only provided assistance, but also won the right to assistance from the state in various ways. Attention is focused on the fact that the process of assistance in the event of unemployment in France, England, as well as in Germany unfolded slowly and had three components of social payments – initially these were workers' contributions and charitable contributions, and later funds from the budgets of state institutions of various levels.

The article points out the problems faced by the newly created non-governmental bodies and organizations, which provided not only material assistance to workers in the event of unemployment, but also actively searched for jobs for workers who had lost their jobs. With this in mind, attention was paid to the establishment and functioning of labor exchanges in France, England and Germany, and their significant role in providing assistance to workers in the event of unemployment. Information was provided on the development of cooperation between state authorities and labor exchanges, which had a positive effect on the fight against unemployment.

Also, this article analyzes a significant number of legislative acts and other historical and legal sources, statistical data, which clearly highlighted problems of both an economic and socio-political nature, especially in matters of both unemployment prevention and assistance in case of unemployment. Special attention is paid to the adoption in 1919 Convention ILO № 2 "On Unemployment", which contained an important requirement for the creation of both state free and private employment bureaus.

At the same time, the article also examines the reaction of higher state bodies, the city administration, which was not always positive, to the requests of professional unions of workers regarding the participation of the state both in the process of preventing unemployment and providing assistance in case of unemployment. Attention is also drawn to the existence of profound contradictions between the declaration by state authorities in France, England and Germany of promises to protect workers in the event of unemployment, and the real parameters of the state authorities' activity in the law-making and law-enforcement spheres.

Key words: unemployment, assistance, government regulation, France, Great Britain, Germany, mutual aid societies, legislation.

Постановка проблеми. У будь-який період розвитку суспільства праця була і до сих пір є складним і багатогранним процесом взаємодії людини і держави, зокрема і у питаннях допомоги по безробіттю. Безробіття – це

соціально-економічне явище, за якого окремі особи не мали змоги реалізувати право на працю, або втратили за якихось обставин роботу і не отримували заробітної плати як джерела для існування. Наприкінці ХІХ – напочатку

XX століття у багатьох країнах Західної Європи, зокрема у Франції, Великій Британії та Німеччині, допомога безробітним та боротьба з безробіттям відбувалися, майже повністю, професійними робітничими союзами. Ініціатива втручання у цей процес і від вищих державних органів влади і управління, а також від місцевих, надходила дуже повільно. Розвиток економічних відносин потягнув за собою і збільшення безробіття, що змусило парламенти багатьох країн Західної Європи звернути на це увагу та приєднатися до заходів і щодо допомоги у разі настання безробіття і щодо його запобігання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій зарубіжних і вітчизняних науковців дозволяють стверджувати про великий доробок теоретичного і прикладного матеріалу щодо регулювання питань, пов'язаних з наданням соціального захисту робітників у разі настання безробіття. Специфіка державного регулювання допомоги у разі настання безробіття, тенденції його формування у Великій Британії, Німеччині, Франції наприкінці XX ст. – у першій половині XIX ст. відображені у працях як зарубіжних так і вітчизняних авторів – Василенка В. М., Дружиніної В. В., Козоріз Г. Г., Стремєцької В. О., Попова С. В., Товстопята Л. М., Фердинанда Пелутьє, Майка Раппорта та інших авторів.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження проблем щодо надання допомоги робітникам у разі настання безробіття у Великій Британії, Німеччині, Франції наприкінці XX ст. – у першій половині XIX ст. та особливості участі державної влади і управління у цьому процесі.

Виклад основного матеріалу. Характерною рисою XIX і XX ст. в країнах Західної Європи, зокрема у Франції, Великій Британії, Німеччині були відчутні коливання у господарській сфері, де чергувалися періоди відносного пожвавлення з періодами занепаду. Фактично увесь цей час капіталістичний світ не виходив зі стану криз і депресій. Навіть у моменти найбільшого пожвавлення капіталістичного господарства найвищий рівень його не досягав передкризового 1929 р. і промислове виробництво не було розгорнуто на повну міць. Залежно від господарської кон'юнктури у капіталістичних країнах стан безробіття то дещо зменшувався то знову зростав та загострювався. Але навіть в умовах відносного пожвавлення промисловості, яке припадало, головним чином, на роки війни, мільйони людей не могли знайти роботу і жорстко страждали від безробіття.

На межі XIX–XX ст. під впливом конкретних соціальних перетворень почали розроблятися і запроваджуватись у життя основи теорії того, що згодом сформувалося як галузь трудового права і права соціального забезпечення. Характеризуючи генезу соціального захисту робітників, необхідно виокремити таке важливе явище як безробіття. У розглядуваний період безробітним міг стати лише той, хто у звичайний період заробляв кошти для життя особою, тою працею і при цьому як найманий працівник. Тож безробіттям можна було вважати, з огляду на окрему особу, кожний випадок, коли робітник втратив роботу, нової ще не знайшов, і на даний час не міг знайти [2, с. 3].

У науковому середовищі існує думка, і вона слушна, що рівень безробіття та зайнятість населення у державі, щонайперше, залежало і залежить від належної організації ринку праці. Ринки праці являли собою систему соціально – трудових відносин щодо умов найму робочої сили, її використання і обміну на засоби, які забезпечують життя людини [6, с. 353].

Українські науковці Василенко В. М. і Дружиніної В. В., досліджуючи етапи виникнення та розвитку основних наукових напрямів щодо розвитку ринків праці, зауважували, що представники класичної школи вважали, що ринкова економічна система здатна до саморегуляції, а саме, здатна автоматично відновлювати як рівень виробництва, так і повну зайнятість робітників. При цьому вони дово-

дили, що невтручання держави у функціонування економіки є найкращим варіантом економічної політики. За цим вбачається і досить повільне державне реагування влади на вирішення проблем, пов'язаних з наданням допомоги у разі настання безробіття. Але на початку XX століття, представники неокласичної теорії, зокрема Дж. М. Кейнс, почали висувати тези, все ж, про необхідність державного регулювання як економічних процесів, так і розширення державних інвестицій в організацію громадських робіт, що позитивно могло вплинути на подолання безробіття [7, с. 119–120].

У підсумку, з огляду на вищезазначене, характерною рисою процесу надання допомоги по безробіттю і заходів по подоланню безробіття у Західній Європі була їх рельєфність. Уряди багатьох країн обрали очікувальну позицію: деякі обмежувалися підготовленням матеріалів щодо стану безробіття, деякі давали згоду на ґрунтовні дослідження пропозицій і проєктів, які визрівали у парламентах. Краща ситуація у царині вирішення питань щодо допомоги по безробіттю склалася в Англії і Франції [2, с. 13].

Встановлення у Франції у 1848 році Республіки спонукало привертання уваги до вирішення питань щодо соціального захисту робітників. Це стосувалося і соціальної допомоги по безробіттю, зокрема шляхом запровадження товариств взаємодопомоги. Необхідно зазначити, що історія вказаних товариств у Франції сягає XII ст., у подальшому організація яких перейшла до корпорацій і союзів. Після Французької буржуазної революції 1791 р. спостерігався їх розпад, а вже у період першої Імперії почалося їх відродження і утворення нових видів [1, с. 208].

Після революції 1848 р. робітничий рух у Франції отримав поштовх від Тимчасового уряду. Було засновано Люксембурзьку комісію з метою вислухати точки зору представників робітничого класу щодо вирішення питань соціального захисту [8, с. 342–343]. І вже 14 липня 1850 року у Франції було прийнято Закон про товариства взаємодопомоги, який мав значну перевагу, порівняно з попереднім законодавством. Надалі, під час президентства Наполеона, а саме, 26 березня 1852 р. було видано новий Закон про товариства взаємодопомоги, який став підкріпленням до Закону 14 липня 1850 р., а 25 березня 1852 р. – Декрет, який регламентував запровадження і зміст оплатних контор для найму робітників.

Необхідно зауважити, що уряди Франції, особливо періоду другої Імперії, позитивно сприймали установи, у тому числі і товариства взаємодопомоги, які надавали змогу робітникам можливості робити заощадження а також отримувати матеріальну допомогу, у тому числі у разі настання безробіття. Кількість вказаних товариств швидко зростала. У 1851 р. їх налічувалося 2.237 з 255.472 членами, капітал яких складав 9.649.100 франків; у 1899 р. їх кількість збільшилась до 6.100 з 794.500 членів і з капіталом вище 133 мільйонів франків [1, с. 11].

Надалі, французькому парламенту знадобилося сім років для розробки нового закону про товариства взаємодопомоги. 1 квітня 1898 р. його було прийнято. У розділі першому Закону було зазначено, що товариства взаємодопомоги являють собою піклувальні товариства, які переслідували одну або декілька цілей: забезпечення членів і їхні сім'ї допомогою під час хвороби і у випадку каліцтва; створення для них пожиттєвих пенсій; запровадження безоплатних контор пошуку робочих вакансій а також надання матеріальної допомоги у разі настання безробіття [1, с. 217–218]. До кінця 1895р. у Франції вже існувало 10.588 товариств взаємодопомоги з 1.599.438 членами. Загальна сума доходів цих товариств на цей час складала 32.849.000 франків, при цьому сума наданої допомоги складала 29.726.600 франків [1, с. 21]. Важливим було те, що у багатьох країнах Західної Європи, допомога у разі настання безробіття відбувалася у вигляді «пришукання

роботи» шляхом активного створення посередницьких бюро. Наприклад, перше посередницьке бюро у Франції було створено для пекарів як перша установа для пошуку роботи [9, с. 198].

Слід наголосити, що вищі органи державної влади і управління, дуже повільно, але все ж реагували на проблеми робітників. Тож у 1905 р., після обговорення питань щодо безробіття у Вищій Робітничій Раді уряду Франції, до бюджету міністерства торгівлі були внесені 100.000 франків на субсидії касам для надання допомоги безробітним [2, с. 13].

Необхідно наголосити на тому, що у Франції, наприкінці XIX ст. чисельність робітників значно збільшилася, при цьому зростали і проблеми у відносинах між працею і капіталом. Певним чином ці проблеми торкалися і допомоги по безробіттю і по забезпеченню робочими місцями. Як уже зазначалося, держава практично не вирішувала багатьох робітничих проблем. Тож їх вирішення брали на себе різноманітні асоціації. Це були асоціації нового типу, характерною рисою яких було те, що їх представники, а це були робітники, утримуючись від будь-якої критики уряду і законів, обмежувалися діяльністю щодо умов найму робочої сили у її відношенні з законами економічного обміну. Політика створення та функціонування цих робітничих асоціацій базувалася на засадах згоди і справедливості, а також стриманості робітників у боротьбі за свої права. Але, як вважав уряд Франції, ентузіасти створення робітничих асоціацій усе ж становили для нього небезпеку, що і стало причиною розігнання їх керівного клубу. Було залишено лише синдикальні палати, які, втративши керівне ядро, не викликали занепокоєння уряду. На 1875 рік їх нараховувалося 135.

З огляду на зміни соціально-політичної ситуації у Франції представники синдикальних палат заговорили про їх легальне визнання урядом, звернувшись з пропозицією скликання у Парижі Національного Конгресу. Дослухавшись до пропозиції представників синдикальних палат, було створено ініціативний комітет, який виробив порядок денний Конгресу. Робота Конгресу розпочалася 20-го жовтня 1876 р., де обговорювалися питання допомоги по забезпеченню людини роботою, справедливої оплати праці, а саме головне, щоб робітники мали можливість забезпечити себе на час хвороби, старості і безробіття [3, с. 6–10]. Під час жвавої дискусії лунали виступи проти будь-якої форми благочинності, пояснюючи це тим, що благочинність, нібито, зводить безробіття до ступеня необхідного факту, а між тим місія пролетаріату, як наголошувалося, полягає саме у знищенні цього факту. При цьому лунали і промови, що засуджували установи взаємодопомоги, які жодним чином не впливали на повне знищення найманної праці. Але це були поодинокі виступи. Так як державні органи дуже повільно вибудовували систему соціального захисту робітників, а безробіття поширювалося, то благочинні внески були чи не єдиним засобом допомоги. Необхідно звернути увагу на виступ Гарді, делегата Конгресу від паризьких виробників бронзової продукції, який наполягав на затвердженні створення пенсійних кас, з яких і повинна була виплачуватися допомога по безробіттю. Її поповнення передбачалося з військового бюджету з подальшим державним управлінням. Це були непевні спроби боротьби робітників за отримання соціальної допомоги від держави [3, с. 12–13]. Що ж до синдикальних палат, то виголошувалися думки про їх важливу роль у першості захисту професійних інтересів робітника. Конгрес завершив роботу з винесенням позитивних рішень для робітників, по-перше, було скасовано статті 291, 292 та 294 Уложения про покарання, які обмежували свободу зібрань і асоціацій. Також була призначена особлива комісія, яку уповноважили довести до відома парламенту про рішення Конгресу. У подальшому робітники намагалися відновити керівну діяльність клубу

робітничого синдикального союзу. Але уряд, міністр внутрішніх справ і префекти поліції виступили проти такого відновлення, залишивши можливість функціонування синдикальним палатам. Це вказувало на те, що державні органи влади Франції усіяко не бажали ні розростання робітничої ініціативи ні вирішення нагальних проблем робітників, отримуючи у відповідь скептичні висловлювання на рахунок держави щодо її участі у наданні допомоги у разі настання безробіття [3, с. 14–20]. До того ж, усі надії робітників на можливість їх представництва у французькому парламенті були на цей час марними.

Необхідно наголосити, що Другий Робітничий Конгрес у Ліоні 1878 р. також намагався вирішити питання легалізації робітничих синдикатів, але до кінця вирішити його не вдалося.

Політичною подією Третього Робітничого Конгресу, який відбувся у 1879 р. у Марселі, було створення Робітничої Партії. Характерною рисою її створення було вироблення подвійної програми, а саме – політичної і економічної. У політичній частині програми від держави вимагалось знищення усіх законів щодо заборони свободи друку, зборів та асоціацій, а в економічній частині вимагалось на основі державного регулювання надати соціальні права і свободи робітникам, а також закріпити у законах їх гарантії [3, с. 24–27]. Таким чином, з самого початку зародження робітничих рухів у Франції, дві світоглядні позиції боролися між собою, розходячись у питаннях і способу організації і у формах боротьби за новий соціальний устрій. У першому випадку необхідно було прагнути до систематичного, хоча й легального завоювання виборчих прав робітників і повною заміною капіталістичного політичного персоналу соціалістичним. У другому випадку висувалися вимоги про взаємодопомогу, у тому числі й у разі настання безробіття, про кооперації робітників, кредити, асоціації та проголошувалося, що пролетаріат сам по собі і є джерело свого визволення [3, с. 32]. Важливим було те, що профспілки на той час діяли дуже обережно. Вони, шукаючи шляхи до «примирення праці і капіталу», намагалися за допомогою лише поміркованості досягти підвищення оплати праці, а саме головне, знайти достатній захист робітників від бідкування у разі настання безробіття, старості, хвороби, нещасних випадків на виробництві.

Досліджуючи питання регулювання надання допомоги у разі настання безробіття, зокрема у Франції, необхідно звернути увагу на виникнення та функціонування бірж праці, та їх важливу роль у наданні різноманітної допомоги робітникам. Перша біржа праці у Франції була створена у 1639 році, але її функціонування обмежувалося невеликою територією [6, с. 335]. Окрім допомоги матеріальної у випадку настання безробіття, передбачалася і допомога у пошуку робочих місць, чим, власне, і мали займатися біржі праці, що суттєво могло поліпшити соціальний стан робітника. Варто наголосити, що питання про стимулювання подальшого створення бірж праці постало з кінця XVIII ст. А вже усередині XIX ст. проект про створення «Бірж робітників» було винесено на розгляд Паризької Муніципальної Ради і Законодавчих Зборів. У ст. 1 вказаного проекту було вказано: «В усіх комунах з населенням у 3. 000 осіб і більше будуть запроваджені довідкові бюро для власників і господарів, які матимуть бажання піклуватися про робітників і для робітників, які забажають знайти собі роботу; подібні бюро будуть запроваджені і у комунах, з населенням нижче чим 3.000 осіб, якщо муніципальні ради визнають це корисним для землеробства і робітничого населення даної місцевості.» Та Муніципальні Ради не підтримали цей проект [3, с. 54–57].

Варто звернути увагу на реакцію держави узагалі на вимоги робітників щодо поліпшення свого становища. Ситуація складалася так, що парламентська практика у Франції наприкінці XIX ст. демонструвала майже її

повне безсилля щодо позитивних змін у соціальному стані робітників. Зрозумівши це, синдикальні робітничі об'єднання взяли на себе, так би мовити, роль законодавців у соціальній сфері, розробляючи закони та передаючи їх через депутатів у парламент. Вони пропонували знищення приватних довідкових бюро по найму робітників, заміну страхових організацій особливими касами, де контроль за коштами мав належати муніципалітетам. Це усе вказувало на небажання державних органів втручатися у процес покращення відносин між працею і капіталом. З огляду на таку ситуацію у 1886 р. члени робітничих асоціацій та Французької Робітничої Партії вирішили об'єднати усі робітничі синдикати в одну Національну Федерацію Синдикатів. Але Федерація Синдикатів і корпоративних робітничих груп Франції не мала ані виваженої програми ані визначеної форми організації і тому була приречена на розкладання [3, с. 35–43]. У цей період, коли була заснована Федерація Синдикатів, було створено і біржу праці у Парижі. Вона розглядалася як нова інституція, як центр зібрань робітничих організацій, на яких мали обговорюватися нагальні питання та встановлюватися стійкі зв'язки між ними. Одним з пріоритетних питань була допомога щодо пошуку робочих місць. З огляду на це, біржі почали швидко виникати у багатьох містах Франції – Безьє, Мон – Пельє, Ліоні, Марселі, Тулузі, Бордо та інших містах. Біржі, у першу чергу, являли собою довідкові бюро з питань найму робітників та створювали свої бібліотеки, організували професійні курси, надавали допомогу робітникам з інших міст, які шукали роботу, а у подальшому і надавали допомогу у разі настання безробіття. Ефективна діяльність цієї інституції надала можливість об'єднання усіх бірж Франції, що відбулося 7 лютого 1892 р. та була утворена Федерація Бірж Праці Франції [3, с. 43–46]. З моменту виникнення, кількість Бірж Праці почала зростати. У 1895 р., згідно заяві, яку надіслали у префектуру м. Сени, зареєстровану під номером 2012, нараховувалося 34 біржи праці, до складу яких входило 606 робітничих синдикатів, у 1896 – уже 46 з 862 синдикатами. До 30 червня 1900 року уже нараховувалося 57 Бірж, до яких входило 1065 робітничих синдикатів. Найбільш впливовими органами, які створювалися при біржах праці були: секретаріат, казначейство, архів, бібліотека, бюро з питань найму робітників, реєстр безробітних, каси для допомоги безробітним, каси взаємодопомоги для робітників, які вирушали на пошуки роботи до інших міст, курси професійного навчання робітників. Попри ефективну діяльність бірж праці лише іноді, частково, муніципальна влада надавала фінансування, а здебільшого це були внески робітників [3, с. 61–68]. Органи взаємодопомоги відігравали головну роль у функціонуванні бірж праці, а пошуку робочих місць присвячувалося багато уваги. Важливим було те, що органи влади, не дивлячись на звернення працівників бірж праці щодо зaborони діяльності оплатних бюро пошуку робочих місць, не зробили цього. Але робітники, зрозумівши переваги діяльності бірж праці, у більшості своїй, почали звертатися за допомогою саме сюди, поповнюючи тим самим склад бірж. Удосконалюючи свою діяльність, біржі праці, які знаходилися на віддалених відстанях, налагодили між собою співробітництво щодо пошуку робочих місць, що стало у нагоді робітникам, які залишились без роботи і не мали коштів на зв'язок з іншими містами. За статистичними даними, чисельність робітників, які знайшли роботу за допомогою бірж праці склало 4/5 усіх звернень щодо пошуку на працю. До прикладу, біржа праці м. Марселя за 1895 р. надала 21.000 робочих місць, половина з яких – на постійній основі [3, с. 74–77].

Усе це визначало мобільність робочої сили. Вона поділялася на географічну мобільність, коли робітник змінював своє місцезнаходження з метою отримання роботи, і професійна – коли робітник переміщався у межах своєї

професії. Географічна мобільність поділялася на переміщення на короткі і далекі відстані, а також на добровільну і вимушену [10, с. 524–525].

Важливою функцією діяльності бірж праці була підтримка безробітних, яка вже розглядалася як оплата боргу солідарності, яким синдикати були взаємопов'язані по відношенню один до одного, і особливо, як засіб звільнення безробітних від необхідності знецінювати свою працю. Важливим було те, що держава не поспішала вирішувати питання щодо надання допомоги у разі настання безробіття, і каси взаємодопомоги при біржах продовжували поповнювати свої ресурси у період святкових днів, коли громадяни надавали пожертви та на професійних зборах. Мізерні кошти надавали муніципалітети, але, здебільшого вони викреслювали цю статтю на допомогу зі свого бюджету, вважаючи її за політичну пропаганду. До прикладу, у 1896 р. біржа праці м. Ажера отримала субсидію від муніципальної влади у 2.000 франків. Це надало змогу роздати робітникам, які утратили роботу, по 5, 10, 15 і навіть по 20 франків. Через деякий час у цій допомозі було відмовлено [3, с. 78–79].

Важливим було те, що для удосконалення своєї діяльності, при біржах праці, були створені національні робітничі бюро статистики і посередництва у питаннях найму. Їх діяльність передбачалася у двох напрямках: 1) підсилення матеріальної допомоги безробітним особам, які входили до складу синдикатів, та пересувалися з міста до міста з метою пошуку роботи; 2) надання щомісячних звітів до Федерального Комітету про усі коливання на біржах щодо найму, який, у свою чергу, був зобов'язаний розсилати ці дані до усіх бірж праці Франції. Ці статистичні дані мали орієнтувати робітників на ті місцевості, де відчувалася нестача робочих рук, і на місцевості, де робочих місць не було. Це вносило планомірність у процес пересування безробітних, і тим самим, грошові фонди бірж були захищені [3, с. 88–92]. А потреба у коштах стояла дуже гостро з огляду на дуже слабке муніципальне фінансування бірж праці і відсутність його від вищих органів влади Франції.

Важливим було те, що перед Федерацією бірж праці постала потреба в обміні інформацією про статистичні дані щодо наявності робочих місць у різних містах Франції. Але нестача коштів гальмувала цей процес, що позначалося, у першу чергу, на допомозі робітникам. З огляду на це, Федеральний Комітет бірж праці звернувся за допомогою до вищих державних органів про щорічну субсидію у розмірі 10.000 франків. Необхідно зауважити, що на той момент у Франції склалася невтішна ситуація з безробіттям. Це викликало стурбованість і в урядових колах. З огляду на це, міністр суспільних робіт Франції звернувся до Федерації бірж праці як до посередників між робітниками і роботодавцями з метою координації спільних дій у питаннях забезпечення населення робочими місцями. Оці події можна вже було розглядати як зближення держави і робітничих організацій у питаннях соціальної допомоги робітникам. На це вказує той факт, що невдовзі, Дирекція Праці при Міністерстві Торгівлі запропонувала Федеральному Комітету Праці сформувати правовий статус Бюро статистики і посередництва у питаннях найму робітників, та надати консультації щодо вироблення власного статуту. Позитивним було те, що уже 5 липня 1900 р. уряд Франції зобов'язався надати Комітету Федерації бірж 5.000 франків [3, с. 94–98].

Необхідно зауважити, що створення Бюро статистики і функціонування посередництва при Біржах Праці привернуло увагу державних інституцій Франції до проблем робітників, а саме до осіб, які втратили роботу. Керівництво Бірж поставилось до цих змін нахненно і відповідально, та звернулося до своїх співробітників з такою заявою: «Ми звертаємо увагу усіх Бірж Праці на те, яке велике значення має точність у веденні усієї поточної ста-

тики. Уряд, Палата депутатів, преса добре це розуміють. Побажання успіху та грошова допомога, яку вони надали Федерації, покладають на усіх нас, секретарів Бірж Праці і членів Федерального Комітету, обов'язок докласти усю енергію, щоб довести, що Біржі Праці здатні організувати національний ринок праці [3, с. 100].

Варто звернути увагу на чисельність безробітних у Франції, та розподіл їх за професіями, спираючись на перепис від 29 березня 1896 р. Наприклад, у галузі виробництва харчових продуктів було 274.740 безробітних, у хімічній промисловості – 77.023, ткацькій промисловості – 637.471, у галузі обробки дерева – 334.081, у галузі будівельної справи і земляних робіт – 342.596, у галузі шляхів сполучення – 353.471, у галузі банківської справи і страхування – 41.806, у галузі державної громадської служби – 1.215.496 безробітних. При цьому, за даними перепису від 24 березня 1901 р. галузі виробництва харчових продуктів було 287.968 безробітних, у хімічній промисловості – 102.339, ткацькій промисловості – 653.760, у галузі обробки дерева – 376.682, у галузі будівельної справи і земляних робіт – 377.575, у галузі шляхів сполучення – 431.825, у галузі банківської справи і страхування – 51.566, у галузі державної громадської служби – 1.297.569 безробітних. Вищезазначені статистичні дані свідчать про тенденцію зростання чисельності безробітних у провідних галузях промисловості і управління Франції [5, с. 16–17].

При розгляді питання щодо надання допомоги робітникам у разі настання безробіття у Німеччині необхідно одразу констатувати: на відміну від Франції і Англії, у Німеччині ставлення до безробіття як реального явища так і до допомоги у разі настання безробіття мало суттєві відмінності. Ці відмінності полягали у тому, що привертання уваги до проблеми безробіття у німецькому суспільстві наприкінці XIX – на початку XX ст. мало всеохоплюючий характер. При цьому, спроби визначити ситуацію, що склалася у зв'язку з безробіттям у Німеччині приймалися і зі сторони імперської влади і влади окремих держав, що входили до складу Німецької імперії, міських органів влади а також зі сторони робітничих професійних спілок [2, с. 150]. Важливим було те, що у багатьох країнах Західної Європи, допомога у разі настання безробіття відбувалася і у вигляді «пришукування роботи», шляхом активного створення посередницьких бюро. Перші такі посередницькі заклади Німеччини, які допомагали робітникам у пошуках роботи, були організовані у 1840 р. у Дрездені та у 1844 р. у Лейпцізі. Показовим було те, що у Штутгарті, у 1865 р. саме місцева влада громадські довідкові бюро для осіб чоловічої статі, які шукали роботу. При цьому уряди Баварії, Пруссії, Вюртенбергу, Саксонії, Гессену брали активну участь у створенні установ для відшукування роботи Ці установи поділялися на приватні і громадські. Як показала практика, приватні установи, здебільшого, цікавило матеріальне збагачення та допускалася недбалість у їхній діяльності. Це спонукало уряд Німеччини прийняти перший імперський закон, який суттєво обмежив функціонування приватних посередницьких установ для відшукування роботи [9, с. 198].

При цьому верталася увага і на проблему страхування робітників у випадку настання безробіття як політичними діячами так і представниками економічної науки Німеччини. Особливо багато проектів було розроблено у період економічної кризи 1901–1902 рр. Показовим було те, що процес їх розробки контролювався державою і вони мали діяти на усій території Німеччини. Є необхідність розглянути декілька цих проектів, а саме проект Ельма, проект Штутгартського конгресу професійних спілок та проект Бушмана. Німецький економіст Ельм, у своєму проекті, наголошував на тому, що у першу чергу на допомогу робітнику у разі настання безробіття зобов'язана приййти держава, бо вважає безробіття продуктом капіталістич-

ного устрою. Але держава, на його думку, мала надавати допомогу у разі настання безробіття не безпосередньо робітнику, а надавати кошти професійним спілкам. Джерелом цих коштів мав стати особливий податок на роботодавців. Також Ельм пропонував запровадити примусове залучення усіх робітників до професійних спілок. Погляди і пропозиції Ельма були сформульовані у вигляді резолюції, яка і була прийнята з деякими поправками Штутгартським конгресом професійних робітничих спілок: 1. Конгрес вважав обов'язком імперії, держави і общини надавати допомогу безробітним, якщо це безробіття відбулося не унаслідок страйку або його (робітника) особистої грубої вини; допомога не повинна мати характер милостині або допомоги на бідність, і тому не може супроводжуватися обмеженням цивільних прав робітника. 2. Необхідною умовою загального страхування на випадок безробіття Конгрес визнавав необмежене право коаліцій для усіх робітників різної статі у всіх галузях фабричної і домашньої промисловості, у судноплаванні, сільському господарстві, державних закладах а також для домашньої прислуги; Конгрес вимагав визнання прав юридичної особи за професійними спілками, регулярного перепису безробітних і державного регулювання посередництва за попиту і пропозиції праці шляхом створення бірж, утримання яких покладалося на рахунок держави і общини. 3. Конгрес відкидав будь-яку систему страхування від безробіття, яка побудована на якій-небудь основі, окрім самодіяльності робітників і отриманні грошової допомоги з боку держави, яка повинна надаватися місцевим або центральним робітничим об'єднанням. 4. Необхідні виплати на страхування по безробіттю має становити половину від держави і половину від професійних товариств підприємців. Розмір внесків від професійних товариств підприємців повинен встановлюватися імперською страховою установою. Але проект Ельма розкритикували, вказавши на те, якщо держава надає кошти, то вона має право і контролювати їх використання. Також лунала критика щодо відсутності гарантій того, що державні кошти не будуть надаватися на підтримку страйкарів, звільнених за локауті.

Необхідно зауважити, що державна влада Німеччини у розглядуваний період не стояла осторонь проблеми щодо допомоги по безробіттю, але й не намагалася взяти усю відповідальність на себе, так як фінансові затрати були величезні. Якщо навести приклад, то відсоток безробітних у Німеччині, встановлений переписом 14 червня і 2 грудня 1895 р., у середньому складає 306.322 безробітних, а з урахуванням збільшення населення, округливши, виходило 400.000 безробітних. Якщо держава надає допомогу кожному у розмірі 1 марки, то сума виходила чимала [2, с. 174–177].

Варто додати, що у Німеччині розроблялися і обговорювалися і інші проекти щодо страхування робітників у разі настання безробіття. Наприклад, у Проекті страхування на випадок безробіття за посередництвом імперських лікарняних кас пропонувалося, з метою боротьби з безробіттям, збільшити внески своїх членів на 25 відсотків. Ці додаткові внески лікарняні каси мали надавати в касу общини для створення фонду безробітних. Слід розглянути декілька проектів страхування на випадок безробіття при посередництві професійних товариств підприємців – проекти Геркнера, Цахера, і Бушмана. Геркнер пропонував представникам кожної окремої професії витрачати свої власні кошти у боротьбі з безробіттям. При цьому робітники не вносили кошти – усі витрати мали покладатися виключно на товариства підприємців. Тож, за Геркнером, кошти збирають промислові товариства підприємців, виплату коштів проводять посередницькі бюро а спірні питання вирішують промислові суди. І виходило так, що підприємці, надаючи кошти, не мали ніякого впливу на їх призначення. Саме ці положення і піддава-

лися критиці. Що ж до проєкту Цахера, то у ньому автор розрізняв допомогу безробітним і страхування у випадку настання безробіття. На його думку, безробіття виникає або з економічних причин або ж обумовлюється особистими відносинами робітника. Перший вид безробіття Цахер вважав ризиком промисловості, який не можливо уникнути і пропонував покласти страхування по аналогії зі страхуванням, у разі настання нещасного випадку, на професійні промислові товариства. Усі інші види безробіття, які вимагали допомоги, повинні її отримувати від професійних робітничих спілок. До другого виду він відносив і сезонне безробіття, з чим не погоджувалися робітничі професійні спілки.

Основні положення проєкту Бушмана полягали у наступному: держава використовує для страхування у разі настання безробіття існуючі уже промислові професійні товариства, створені по Закону про страхування від настання нещасних випадків і професійні робітничі спілки. Витрати по страхуванню покладалися на каси промислових професійних товариств з внесків роботодавців і робітників, при цьому роботодавці мали сплачувати 1/3 а робітники 2/3. У професійних робітничих спілках усі внески повністю покладалися на робітників. Держава ж, у випадку тривалої кризи, мала надавати допомогу обом касам для страхування у разі настання безробіття. Також, у своєму проєкті, Бушман запропонував комунальним посередницьким бюро і бюро професійних робітничих спілок вибудувати між собою відносини для ефективнішої допомоги робітникам. Наприкінці він наголосив, що найвищий нагляд за процесом страхування від безробіття мав належати імперському страховому управлінню, і йому ж мало належати останнє рішення по усім спірним питанням. При розгляді цього проєкту лунали зауваження від робітників, а саме – чому робітники, надаючи власні кошти до каси, не мали права участі у їх призначенні? [2, с. 179–183].

Доцільним є розгляд і інших проєктів, зокрема проєкт страхування від безробіття за посередництвом імперського управління страхування інвалідності і старості, який розробив Молькенбург у 1902р. Він вважав, що кожен безробітний повинен отримувати допомогу у разі настання безробіття. Ця сума складала 219.793.200 марок на рік. При цьому, у процесі страхування, держава і община мали взяти на себе витрати по управлінню – 60 млн. марок, імперія – 1/3 витрат на страхування, т. є. щорічно 73 1/3, залишок у 144 2/3 млн. марок мали сплатити роботодавці і робітники. Проєкт Молькенбурга був підданий критиці зі сторони професійних робітничих спілок у аспекті об'єднання страхування від безробіття зі страхуванням по інвалідності і старості, що зовсім відсторонювало їх від участі у цьому процесі.

Важливим був і проєкт імперського страхування робітників при посередництві общини і інших органів управління. Сюди можна віднести проєкт Леопольда Заннемана, який згодом було внесено до програми Німецької народної партії. Необхідно наголосити, що у цей період, Рейхстагом було видано закон, згідно якому общини з населенням більш ніж 10 тисяч, можуть факультативно запроваджувати у себе страхування на випадок безробіття. За цим прецедентом, застраховані поділялися на два розряди. До першого розряду входили робітники фабрик, робітники гірничовидобувної промисловості, ремісники і торгівці, власне усі ті робітники, яким не загрозувало сезонне безробіття. До другого розряду входили усі робітники, зайняті на будівельних і земляних роботах. Робітники кожного розряду поділялися на три класи, у залежності від розміру заробітної плати. Кошти на виплату допомоги робітникам формувалися з обов'язкових внесків робітників і роботодавців, а також із внесків окремих держав. Витрати на управління процесом надання допомоги у разі настання безробіття покладалися на рахунок общини.

При обговоренні даного проєкту окреслили недоліки, які полягали у незначній ролі, яку відводили державі і общині у цьому процесі.

Варто звернути увагу на проєкт Павла Берндта, за яким для страхування у разі настання безробіття необхідно було створити особливу камеру страхування. До її складу мали входити обрані шляхом прямого і таємного голосування представники організованих і неорганізованих робітників і роботодавців а також представники общини. Організація камери мала організуватися за бажанням усіх представників. За Берндтом, страхуванню підлягали усі робітники, які мешкали у Німеччині не менше одного року і заробіток яких не перевищував би 200 марок на рік. Також передбачалася можливість при камері страхування відкриття посередницького бюро по попиту і пропозиціях робочих місць. Узагалі передбачалося надати камері страхування широкі повноваження по нагляду і регулюванню робітничих питань. При кожній страховій камері мав бути запроваджений страховий комітет. При цьому, представники комітетів камер страхування мали створити центральний комітет для усієї Німеччини. При обговоренні цього проєкту вказувалося на недостатню участь робітників у частині фінансових внесків, і тому проєкт варто назвати не проєктом страхуванням робітників, а проєктом організації допомоги безробітним [2, с. 184–189].

Необхідно відзначити наступне, чим інтенсивніше розвивалася економіка Німеччини тим більшого значення набували питання щодо подолання безробіття. Усі розглянуті вище проєкти страхування і допомоги робітникам у разі настання безробіття свідчать про зацікавленість усіх представників цього процесу у виробленні єдиних і дієвих правил. Показовим було те, що імперське статистичне управління не передбачало створення будь-якого проєкту страхування на випадок настання безробіття: завдання управління полягало лише у описах існуючих проєктних установ, для яких систематична підтримка безробітних була головним завданням. Державні органи влади більше намагалися виробляти попереджувальні заходи загального характеру як то регулювання виробництва, організацію загальної економічної політики, реформування народної освіти, регулювання учнівства тощо.

Варто зупинитися на питанні відношення рейхстагу і уряду Німеччини до проблеми страхування на випадок безробіття. Більшість політичних партій рейхстагу щодо питання страхування робітників займала позицію очікування. Лише німецька народна партія внесла до своєї програми визначену постанову щодо страхування робітників на випадок безробіття. Соціал-демократична партія на своєму з'їзді у 1902 р. висловила принципово щодо страхування на випадок безробіття, але не виробила ніякої визначеної системи. Але, 31 січня 1902 р. рейхстагом була прийнята дієва резолюція, у якій, канцлеру Німеччини було запропоновано створити із представників рейхстагу, уряду, фахівців особливу комісію. Ця особлива комісія повинна була вивчити усі існуючі способи страхування на випадок безробіття і надати свої висновки. Узагалі, представники уряду вважали, що це питання не було надважливим. Уряд повинен вирішувати більш глобальні проблеми, а питання страхування робітників на випадок безробіття повинні вирішувати представники общин і професійні робітничі спілки [2, с. 187–190].

Та все ж таки, робітники у Німеччині мали державний соціальний захист, зокрема, вони мали право на допомогу на час безробіття не лише тоді, коли йому було відмовлено у роботі, але і тоді, коли він за власним бажанням з поважних причин кидав роботу. Ці положення містилися у Статуті про промисловість, параграфі 124 п. п. 2–5 [2, с. 180].

Опрацювання статистичних даних щодо безробіття у Німеччині свідчить, що у великих містах (100 тис. і більше мешканців), безробітні складали 3,27% загальної чисельності робітників, тоді як на решті території імперії

було лише 0,74% безробітних. Взимку чисельність безробітних зменшувалася.

Необхідно звернути увагу на те, що з червня 1903 р. Відділення німецького імператорського статистичного бюро, яке займалося робітничою статистикою, почало отримувати відомості щодо стану безробіття серед членів робітничих спілок. Спочатку надавали відомості лише 42 робітничі спілки, до якої входило 214 тисяч робітників; у 1906 році Відділення отримало відомості вже від 58 робітничих спілок, з чисельністю вже 1.367.2 тисячі робітників. Ці відомості не відображали стану безробіття у сільськогосподарській і будівельній сферах через неорганізованість робітників. Тож, Відділення німецького імператорського статистичного бюро оприлюднило такі дані: на 31 березня 1904 р. безробіття становило 2,0%, а на 31 грудня 1904 р. 2,4%; на 31 березня 1905 р. 1,6%, а на 31 грудня 1905 р. 1,8%; на 31 березня 1906 р. 1,1%, а на 31 грудня 1906 р. 1,6% безробітних. Відомості за вказані роки показують збільшення чисельності безробітних наприкінці року. Відносно ж тривалості безробіття, то Відділення німецького імператорського статистичного бюро почало збір даних тільки з червня 1906 р. Середня для усіх робітничих спілок тривалість безробіття складала на третю чверть 1906 р. 6 днів, на четверту чверть 11 днів. Варто зазначити, що також постійний нагляд по розповсюдженню безробіття відбувався і у великих містах Німеччини. Наприклад, у місті Дрездені, починаючи з 1902 р., підрахунок безробітних відбувався при зборі даних, необхідних для обкладання податками. В опитувальних листах, які щорічно у жовтні заповнювалися особами, які мали свій дохід, безробітні позначали себе як такі. Таким чином, на 12 жовтня 1902 р., в місті Дрездені було зафіксовано 5.268 безробітних осіб чоловічої статі, і 1.424 жіночої. У місті Штутгарті, у 1902 р., міська управа постановила проводити підрахунок безробітних щорічно тричі – 1-го лютого, 1-го червня і 1-го листопада. Кожен безробітний мав написати на аркуші паперу відомості про себе, і надати їх у день підрахунку. Так, у лютому 1902 р. у місті Штутгарті виявилось 1.396 осіб, а у лютому 1903 р. – 605 осіб. У представників влади не було впевненості у тому, що чисельність безробітних знизилася до таких показників. І дійсно, робітники не кваліфікували брати участь у опитуваннях, які влаштувала міська управа. З огляду на це, опитування щодо чисельності безробітних у місті Штутгарті було припинено. У місті Магдебурзі, два рази, 7 грудня 1904 р. і 24 січня 1904 р. відомості щодо безробітних збиралися робітничими спілками а потім оброблялися міськими статистичними бюро. За першим підрахунком у місті було 2.750 осіб чоловічої статі і 7 – жіночої. Остання цифра, як вважали, не відповідала дійсності. Із безробітних осіб чоловічої статі 53,2% не мали визначеної професії, 21,1% належали до будівельної сфери і 14,8% належали до металооброблюючої сфери. Важливим було те, що опрацюовуючи дані про безробітних, міські статистичні бюро німецьких міст виокремлювали дані щодо віку та сімейного стану безробітних. Наприклад, у місті Кельні, у 1905 році серед безробітних було: одружених – 49,3%, неодружених – 46,8%, удівців – 3,9%. Безробітних до 18 років – 3,3%, від 18 до 30 років – 44,6%, від 30 до 40 – 21,8%, від 40 до 60 – 26,3%, понад 60 років – 4% [5, с. 30–38].

Необхідно наголосити, що суспільне піклування в Англії щодо безробітних має давнє походження у вигляді різноманітних форм благодійності. Вже у 17 столітті, а саме у 1563 р. було прийнято законодавчий акт, у якому нужденних осіб розподілили на категорії та призначили різноманітну допомогу. При цьому, по усій території Англії відкривалися робітні будинки з метою залучення осіб, які не мали роботи. Особи, які отримували роботу, одержували харчі і матеріальну допомогу на життя [6, с. 354–355]. У подальшому, важливим було те, що

в Англії, саме робітничі спілки почали допомагати безробітним раніше, ніж де інде. Перша каса взаємодопомоги безробітним була заснована у 1831 році; до 1860 року таких кас було 10; до 1875 – 18, до 1893 – 407. Що ж до заходів запобігання безробіттю, то вони походили також від робітничих спілок, а саме – скорочувався робочий час замість зменшення чисельності робітників, а також обмежувалася наднормова робота. При цьому державні органи влади і місцеві органи самоврядування приєднувалися до заходів надання допомоги у разі настання безробіття лише під час гострих проявів безробіття. Тож, наприкінці XIX ст. і заходи по запобіганню безробіттю і належна допомога у разі настання безробіття були мало розвинутими. Керівна роль у цих процесах належала тред – юніонам і дружнім до них товариствам «Friendly Societies». Але не усі існуючі тред – юніони надавали допомогу робітникам у разі настання безробіття. Report on methods and agencies of dealing with the unemployed було встановлено, що у 1891 році тільки 202 робітничих спілки з 682.025 членами надавали допомогу безробітним. Report on Trade Unions за 1899 р. показувала, що із 100 наймаєвських робітничих спілок, до якої, у 1899 р. входило 1.111.329 осіб із загальною чисельністю 1.820.546 організованих робітників, тільки 71 тисю чи іншою мірою надавала допомогу по безробіттю. Це складало лише 6 відсотків усього зайнятого у промисловості населення. Організація ж суспільних посередницьких бюро, які мали надавати допомогу безробітним у пошуках роботи відбувалася досить повільно. Головним чином такі посередницькі бюро організовувалися у Лондоні. Їх було лише 17, і є факти того, що у 1905 р. цими бюро робітникам було запропоновано 472 постійних і 2.261 тимчасових робочих місць, що зовсім не задовольняло попит.

Необхідно звернути увагу на статистичні дані, які надсилалися професійними робітничими союзами до Labor Departement за період 1888 – 1904 р. На 1888 р. – 4,9%, 1889 р. – 2,1%, 1890 р. – 2,%, 1891 р. – 3,5%, 1892 р. – 6,3%, 1893 р. – 7,5%, 1894 р. – 6,9%, 1895 р. – 5,8%, 1896 р. – 3,4%, 1897 р. – 3,5%, 1898 р. – 3,0%, 1899 р. – 2,4%, 1900 р. – 2,9%, 1901 р. – 3,8%, 1902 р. – 4,4%, 1903 р. – 5,1%, 1904 р. – 6,5%. Вказані середні цифри за рік не відображають коливань по окремим професіям. За наступними статистичними даними, саме чисельність безробітних у машинобудівній і кораблебудівній галузях були особливо чутливим показником загального стану промисловості в Англії. Наприклад, у 1893 р. і у 1894 р. безробіття досягало 11,4% і 11,2% відповідно. Є також статистичні дані щодо тривалості безробіття, зібрані Міністерством Торгівлі Англії, членів однієї робітничої спілки, а саме: Society of Engineers у містах Манчестері і Лідсі за період 1887–1895 рр. За даними вбачаємо, що у середньому, за 9 років біля 70,4% членів спілки залишалися без роботи менше 3-х днів, 13% – від 3-х днів до 4-х тижнів, 4,6% – 4–8 тижнів, 2,8% – 8–12 тижнів, інші 9% – більше, ніж 12 тижнів. Збереглися статистичні дані цієї ж робітничої спілки розподілу безробіття по віковим показникам. У середньому, залишалися без роботи: особи від 15 до 25 років – 8,8 днів, від 25 до 35 років – 13,1 день, від 35–45 років – 12,3 дні, від 45–55 років – 20,1 день, від 55 до 65 років – 33,1 день, від 65 і вище – 26,9 дні [2, с. 15–17].

Важливим є розгляд видатків на допомогу по безробіттю у 100 головних робітничих спілках Англії окремих галузей у 1895–1904 рр. У будівельній галузі, у 1895 р. – 52.345 ф. с., у 1896 р. – 25.099, 1897 – 24.216, 1898 – 22.249, 1899 – 24.277, 1900 – 46.355, 1901 – 67.228, 1902 – 73.804, 1903 – 80.802, 1904 – 137.392. У гірничовидобувній галузі, у 1895 р. було надано 68.046 ф. с. на допомогу безробітним, у 1896–42.896, 1897 р. – 24.877, 1898–13.735, 1899–10.247, 1900 р. – 4.419, 1901 р. – 17.737, 1902 р. – 18.876, 1903 р. – 18.020, 1904 р. – 47.190. У металургійній, машино- і судно-будівельній галузях допомогу безробіт-

ним робітникам було надано: у 1895 р. – 192.305 ф. с., 1896 р. – 113.032, 1897 р. – 194.610, 1898 р. – 107.610, 1899 р. – 81.512, 1900 р. – 93.822, 1901 р. – 134.743, 1902 р. – 204.725, 1903 р. – 224.043, 1904 р. – 304.534 ф. с. З огляду на наведені статистичні дані, необхідно зазначити, що допомога робітникам у разі настання безробіття у кожній галузі промисловості не була однаковою. У гірничовидобувній галузі допомога була не значною, так як у цій галузі намагалися не звільняти робітників, а скорочувати тривалість робочого дня [2, с. 19].

Тож важливо наголосити, що допомога безробітним в Англії, яка надавалася спілками підприємців, професійними спілками робітників, місцевими органами самоврядування була недостатньою. Державна ж допомога наприкінці XIX ст. була мізерною. Зі сторони місцевої влади, парламентарів, було лише багато спроб і досліджень щодо способів надання допомоги у разі настання безробіття для робітників, які не були організовані у професійні спілки. З огляду на погіршення стану на ринку праці, в Англії, у 1894 р. було організовано наступний парламентський комітет для дослідження безробіття. У результаті роботи цього комітету, у 1896 р., у звіті містилися положення про те, що комітет: «не в змозі рекомендувати ніякого способу, яким би було можливо організувати роботи для зайнятості робітників. Питання про краще вирішення допомоги безробітним знаходиться ще на стадії спроб, і застосування скрізь якого-небудь одного способу зустріло б на практиці багато ускладнень...». Нарешті, заключним етапом у довгому ланцюзі спроб і досліджень, було вироблення урядом Англії і прийняття у 1905 р. обома палатами парламенту Закону про безробітних (Unemployed Workmen Act). Законом передбачалося, для надання допомоги безробітним,

створення Лондонського і місцевих особливих бюро, які мали бути обізнаними про стан справ на ринку праці, що надавало можливість безробітним отримувати роботу. Але не дивлячись на це, в Англії, ані держава, ані община не вирішили питання безробіття шляхом страхування, а також не надавали грошової допомоги тред – юніонам у боротьбі з безробіття [2, с. 27–29].

Варто зазначити, що у Великій Британії систему соціального страхування робітників було запроваджено лише на початку XX ст. лордом Бевериджем [11, с. 178]. А вже у 1911 р. було прийнято державний законодавчий акт, у якому було закріплено створення фонду, внески до якого мали надходити від найманих робітників, роботодавців а також третина від держави, з яких і мали отримувати допомогу робітники у разі настання безробіття. Показовим було те, що у результаті таких позитивних змін, частка надходжень для виплат від держави була досить помірною [4, с. 198–199].

Підсумовуючи усе вищезазначене, можна констатувати те, що інтенсивний розвиток соціальної роботи у країнах Західної Європи наприкінці XIX – у першій половині XX ст., у тому числі у Франції, Німеччині і у Великій Британії значною мірою активізувався з проголошенням ними в 40–60 роках XX століття своєї мети – досягнути «загальної злагоди і благоденства» попри всі суспільні суперечності. Її квінтесенція плягала у тому, що у кожному суспільстві зустрічаються злидні і мають місце конфлікти, які люди самотійно не можуть подолати; отож, соціальні проблеми зумовлені як індивідуальними, так і суспільними причинами; і тому суспільство і держава беруть на себе зобов'язання надавати невідкладну допомогу соціально незахищеним верствам населення, до яких належали і безробітні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Социальное законодательство Франции и Бельгии / сост. А. Кеппен. СПб.: Тип. И. Гольдберга, 1900. 354 с.
2. Страхование на случай безработицы в Западной Европе и в Соединенных Штатах Северной Америки. СПб.: Тип. В. Киршбаума. 1908. 248 с.
3. Пелутье Ф. История бирж труда. Петербург: Голос труда, 1919. 216 ст.
4. Товстопят Л. М. Історія становлення системи державного соціального страхування в Україні і світі. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. Серія: Економіка і менеджмент. 2010. № 2. С. 192–203.
5. Сувилов Н. И. Безработица и страхование от ее последствий в Западной Европе. СПб: Общественная польза, 1907. 212 с.
6. Попов С. В. Безробіття, його сутність та історія боротьби з цим явищем. *Форум права*: електрон. наук. фак. вид. 2008. № 1. С. 353–357. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c11afa99-4ff5-4fd4-a523-c4caa5e5c2c2/content> (дата звернення: 10.10.2023).
7. Василенко В. М. Дружиніна В. В. Дискурс наукових положень щодо розвитку ринків праці. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Економічні науки, 2015. Вип. 15, ч. 5. С. 118–121. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_15/5/33.pdf (дата звернення: 10.10.2023).
8. Раппорт М. 1848: Європейські революції. Единбурзький погляд на історію демократії від давніх часів до майбутніх можливостей / за ред. Б. Айзехен, С. Стоквелл ; пер. з англ. Р. Машкова, О. Хоменко. Харків: Фоліо, 2017. 639 с.
9. Стремечка В. О. Організація трудової допомоги населенню у XIX – на початку XX ст. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород, 2012. Вип. 25. С. 198–201. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=Nvuuped_2012_25_67 (дата звернення: 10.10.2023).
10. Дрозд О. Ю. Трудова мобільність у Великій Британії та США: історико-ретроспективний аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 524–526. URL: http://lsej.org.ua/1_2023/120.pdf (дата звернення: 10.10.2023).
11. Козоріз Г. Г. Зарубіжний досвід формування ефективних інститутів соціального страхування. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2013. Вип. 1. С. 176–185. URL: http://ird.gov.ua/sep/sep20131%2899%29/sep20131%2899%29_176_KozorizHH.pdf (дата звернення: 11.10.2023).
12. Конвенція МОП № 2 про безробіття 1919 року: ратиф. 04.02.1994 р. // *Законодавство України*: інформ.-пошук. система / Верхов. Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_143#Text (дата звернення: 11.10.2023).